

**SİBER
ZORBA
OLMA!**
#FARKINAVAR

SİBER ZORBALIK NEDİR?

NASIL MÜCADELE EDİLİR?

SAMSUNG

**SİBER
ZORBA
OLMA!**
#FARKINAVAR

SİBER ZORBALIK NEDİR? NASIL MÜCADELE EDİLİR?

HAZIRLAYAN:

Prof. Dr. Emel Baştürk Akca

Kocaeli Üniversitesi
İletişim Fakültesi
Gazetecilik Bölümü ve Bilişim Anabilim Dalı Başkanı

Siber Zorbalık Nedir?

Son yıllarda sıklıkla duyduğumuz siber zorbalık kavramı, internet çağında ortaya çıkan yeni bir zorbalık türüdür. Hızla gelişen internet teknolojileri, insanlara yeni sosyalleşme olanakları sunmaktadır. Anlık mesajlaşma, etkileşim ve kimliğini gizleme gibi özelliklere sahip olan yeni iletişim ortamları, birtakım riskler barındırmaktadır. Sosyal ağlar, mesaj grupları ve dijital oyunlar en çok da internet ile iç içe olan gençlerin ilgisini çekmektedir.

Araştırmalar, gençler ve çocukların interneti günlük yaşamlarının vazgeçilmez bir parçası olarak gördüğünü, arkadaşlarıyla buluşmak ve vakit geçirmek amacıyla internet kullandığını göstermektedir. Ancak bu sosyal etkileşim alanı, sınırları tam olarak kontrol edilemeyen geniş bir alandır. Bu nedenle çocuk ve gençlerin çevrimiçi ortamda karşılaştıkları en önemli risklerden biri de siber zorbalıktır.

Siber zorbalık, çocuklar ya da ergenlerin başka çocuklar ya da ergenler tarafından internet, dijital teknolojiler ya da cep telefonları aracılığıyla eziyet, tehdit, taciz, küçük düşürülme, utandırılma ve benzeri şekillerde hedef alınmasını ifade etmektedir.

Başka bir ifadeyle, elektronik iletişim araçları kullanılarak bir kişi ya da gruba yönelik zarar ya da rahatsızlık verici eylemlerde bulunmak şeklinde tanımlanabilir.

**SİBER ZORBALIK BİR ŞİDDET TÜRÜDÜR.
SANAL ORTAMDA GERÇEKLEŞMİŞ
OLMASI, 'GERÇEK' OLMADIĞI
ANLAMINA GELMEMEKTEDİR.**

İnternet kullanım oranlarındaki artış ve kullanım yaşının giderek düşmesine paralel olarak, tüm dünyada siber zorba ve kurban olma oranları da giderek artmaktadır.

Siber Zorbalık Hangi Şekillerde Karşımıza Çıkar?

Siber zorbalık farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Aşağıdaki davranışlar siber zorba davranışların örnekleridir;

Mobil cihazlar aracılığıyla bireylerin görüntülerini izimleri olmaksızın çekip paylaşmak,

Diğer kullanıcılara sosyal ağlar ya da sohbet odaları gibi çevrimiçi ortamlarda aşağılayıcı, alay edici, öfke dolu, kaba, cinsel taciz veya şiddet içeren mesajlar göndermek,

Birinin kişisel bilgilerini rızası ve haberi olmadan internet ortamında paylaşmak,

Sosyal ağlarda birisi hakkında dedikodu yaymak ya da özel hayatıyla ilgili konuları açık etmek,

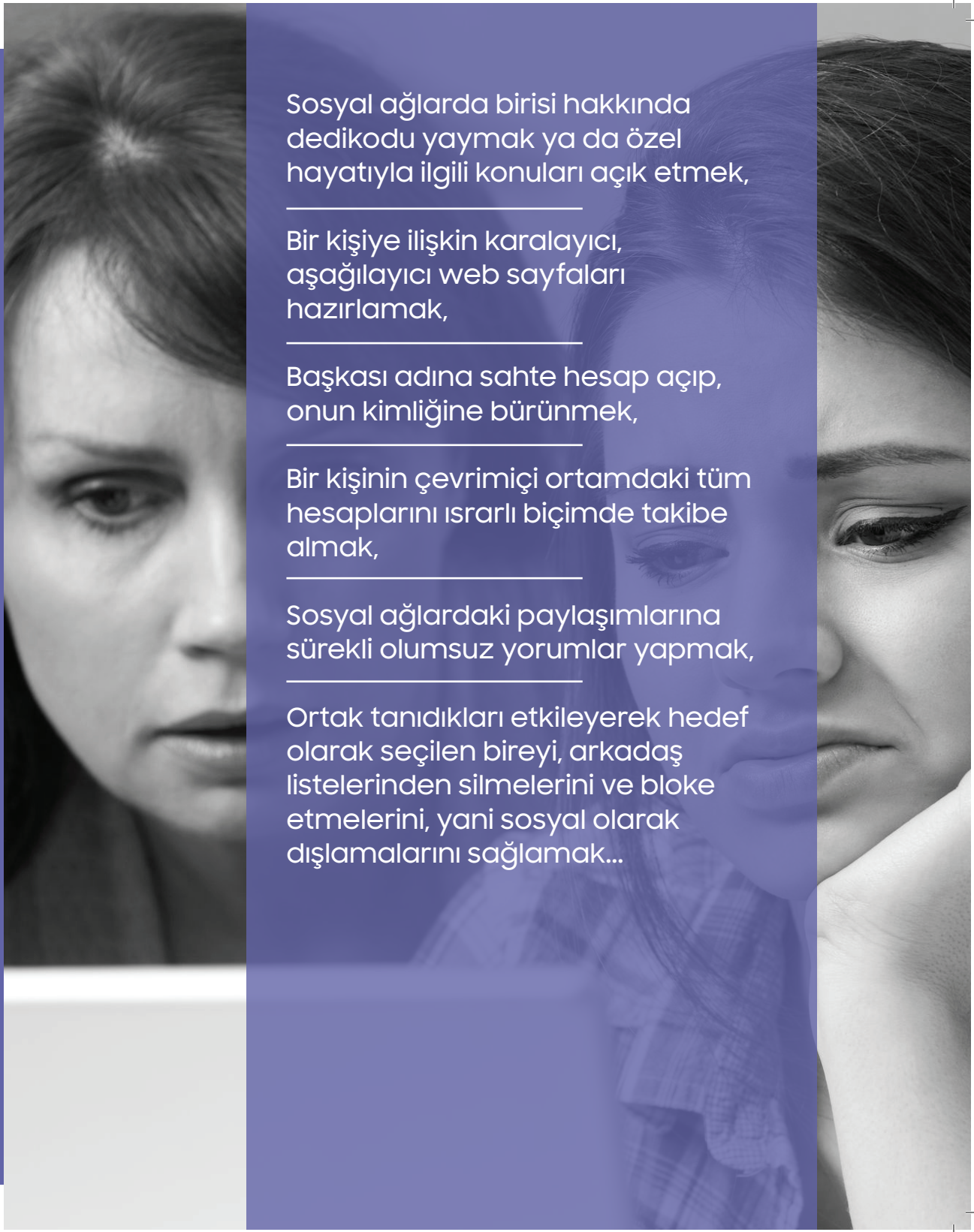
Bir kişiye ilişkin karalayıcı, aşağılayıcı web sayfaları hazırlamak,

Başkası adına sahte hesap açıp, onun kimliğine bürünmek,

Bir kişinin çevrimiçi ortamdaki tüm hesaplarını ısrarlı biçimde takibe almak,

Sosyal ağlardaki paylaşımlarına sürekli olumsuz yorumlar yapmak,

Ortak tanıdıkları etkileyerek hedef olarak seçilen bireyi, arkadaş listelerinden silmelerini ve bloke etmelerini, yani sosyal olarak dışlamalarını sağlamak...

Siber Zorbalık Ne Kadar Yaygın?

Siber zorbalık, çocuk ve gençlerin internet ortamında karşı karşıya olduğu risklerden bir tanesidir. UNICEF'in Çevrimiçi Genç Türkiye araştırmasının sonuçlarına göre Türkiye'deki gençlerin internette gezinirken karşılaştıkları güvenlik riskleri arasında, zararlı yazılımlar, kişisel bilgilerin paylaşılması, yetişkinlere göre içeriğe ulaşma ve siber zorbalık yer almaktadır.

Türkiye'de ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık konusundaki algı ve farkındalıklarını ölçmeyi amaçlayan ve Kocaeli Üniversitesi'nde TÜBİTAK'ın desteğiyle yürütülen araştırmanın sonuçlarına göre,*

- Türkiye genelinde öğrencilerin yaklaşık %12'si sözlü siber zorbalığa maruz kaldığını söylemektedir.
- Öğrencilerin yaklaşık %10.5'i ise sözlü siber zorbalık yaptığını ifade etmektedir.
- Siber zorba ve kurban olma oranlarının en yüksek olduğu ilin İstanbul olduğu görülmektedir.
- İstanbul'da siber mağdur/kurban oranının %20'ye yaklaştığı, siber zorba olma oranının ise %15'i geçtiği göze çarpmaktadır.

*Türkiye'de Temel Eğitim Gençliğinde Siber Zorbalık Konusunda Farkındalık Geliştirmek; Gençlerin Siber Zorbalığı Algılayışı, Yaygınlığı ve Farkındalığa İlişkin Alan Çalışması (113 K 170 No'lu TÜBİTAK Projesi)

Ayrıca siber zorbalık deneyimlerinin internet kullanım sıklığıyla doğru orantılı olduğu görülmüştür. Genel olarak internet kullanım alışkanlıkları ve çevrimiçi risklere bakıldığında ise siber zorbalık olarak tanımlanabilecek davranışlara maruz kalma oranlarının daha yüksek olduğunu söylemek mümkündür.

Örneğin öğrencilerin yaklaşık %60'ı sosyal ağlarda kendilerini rahatsız edici davranışlarla karşılaştıklarını belirtmiştir. Bu rahatsız edici davranışların başında ise sözlü taciz gelmektedir. Siber ortamda, sözlü tacize maruz kaldığını belirten öğrencilerin oranı %25.4'tür.

Sonuçlar gençlerin siber zorbalık konusunda farkındalığının az olduğunu göstermektedir. İnternet ortamı, yüz yüze ilişki kurma imkanımız olmayan pek çok kişiyle iletişime geçme, kimliğimizi gizleyerek iletişim kurma imkanı sağlamaktadır. Bu nedenle çocuklar, dijital ortamın gerçekliğini kavramakta zorlanmaktadır.

Örneğin öğrencilerin yaklaşık %15'i sosyal ağlarda hakaret içeren mesajlar göndermenin siber zorbalık olmadığını belirtmiştir. Ayrıca kız öğrencilerin bir bölümü de arkadaşının sırrını sosyal ağlarda paylaşmanın sakıncalı olmadığı görüşündedir. Bu davranışlar siber zorbalıktır ve maruz kalanlar üzerinde büyük psikolojik zararlara neden olmaktadır.

Siber Zorbalığın Duygusal ve Davranışsal Sonuçları

Siber zorbalığı önemli kılan nokta, yaygınlığından çok verdiği zararların büyüklüğüdür. Avrupa Çevrimiçi Çocuklar (EU Kids Online) araştırmasının sonuçlarına göre, çocukların karşılaştığı çevrimiçi riskler arasında verdiği duygusal zarar çok büyük olmasına rağmen en az rapor edilenlerden biri siber zorbalıktır.

Siber zorbalık ergen bireyleri, duygusal olarak yaralar, özgüvenlerini zedeler ve kişilik gelişimlerini olumsuz etkiler. Siber zorbalığa maruz kalma ya da kurban olmanın sonuçları, duygusal ve davranışsal sonuçlar olarak ayrılır.

Yine TÜBİTAK'ın desteğiyle yürütülen siber zorbalık projesinin sonuçlarına göre, siber zorbalığın duygusal sonuçları arasında ilk sıralarda;

- **kızgınlık (%74),**
 - **endişe (%58),**
 - **üzüntü (%47)**
 - **hayal kırıklığı (%36)**
- yer almaktadır.

Bu duygular okul yaşamını, arkadaş ve aile ilişkilerini de etkilemektedir. Siber zorbalığa dahil olan bireyler arkadaşlarına karşı güven duygularını yitirdiklerini ve kendilerini yalnız hissettiklerini ifade etmektedirler. Ayrıca derslere karşı ilgisizlik, konsantrasyon düşüklüğü ve uyku bozukluğu gibi sonuçlar da ortaya çıkabilmektedir. Bu duygusal sonuçlar, öğretmenler ve ebeveynlerin siber zorbalığı tespit etmesi açısından da önemli işaretlerdendir.

Siber zorbalık çocuk ve ergenlerin davranışlarını da biçimlendirmekte, hem zorbalar hem de kurbanlar yaşadıkları durum sonucunda farklı davranışlar sergileyebilmektedir. Aynı araştırma, siber zorbalığın davranışsal sonuçları arasında genellikle arkadaşlarına söylemek, kaçmak ve misilleme yapmak gibi davranışların ilk sıralarda yer aldığını göstermektedir. Siber zorbalığın yarattığı öfke ve hayal kırıklığı gibi duygular bazı öğrencileri misilleme yapmaya sevk etmektedir.

Siber zorbalığa maruz kalan erkek öğrencilerin %30,5'i, kız öğrencilerin ise %16'sı "misilleme" yoluyla zorbaya karşılık vermektedir.

Bu durumda mağdurlar, siber zorba konumuna geçmekte ve bu da siber zorbalığın artarak devam etmesine neden olmaktadır.

İnternet kullanım konusunda bilinçli olan bireyler ise siber zorbalık karşısında, çevrimiçi içeriği engellemek, çevrimdışı görünmek ya da söz konusu içeriği ve sahibini şikayet etmek gibi çözümler geliştirebilmektedir.

Öte yandan öğrencilerin %32'si siber zorbalık karşısında "kanıt içeriği silme"yi tercih etmektedir. İçeriği silmek yerine güvendiğimiz bir yetişkinle paylaşmak, siber zorbalığı durdurmak adına daha doğru olacaktır.

Siber Zorbalık Sürece Dahil Olan Herkesi Olumsuz Etkiler

Siber zorbalık, yalnızca zorbalar ve kurbanlar arasında yaşanan bir durum değildir. Siber zorbalık, sürece herhangi bir şekilde katılan ve tanık olan herkese ciddi zararlar verebilmektedir. Siber zorbalık sürecinin önemli parçalarından biri de "seyirciler" ya da zorbalığa "tanıklık edenler"dir. Bunların yanı sıra zorbalığı başlatmayan, ancak bu sürece zorbalık yaparak katılanlar da mevcuttur.

Zorbalığın, farklı kategoriler içinde ve bağlantılı şekilde gerçekleşmesine siber zorbalık döngüsü denmektedir. Bu döngüde, siber zorbalığın durdurulması konusunda en önemli rol seyircilerdedir. Çünkü seyirciler, zorbalık içeren paylaşımları beğenerek ya da tekrar paylaşarak siber zorbalığı yayabilecekleri gibi, bu paylaşımlara karşı çıkarak zorbalığı durdurmak gibi bir potansiyele de sahiptir. Seyircilerin, kurbanı destek verici yönde güçlendirilmesi çok önemlidir.

**SİBER ZORBA OLMA,
ZORBALIĞA DESTEK VERME!
ZORBALIĞI DURDURMAK
SENİN ELİNDE...**

Siber zorbaya destek verenler, mağduriyetin artmasına, zorbalığın gerçekleştiği ortamın pekiştirilmesine ve olumsuz davranışların cesaretlendirilmesine neden olur. Bu nedenle siber zorbalıkla mücadelede tüm konumlardaki bireylerin rolleri dikkate alınmalı, bütüncül mücadele uygulanmalıdır.

Ebeveynler Siber Zorbalıkla Mücadele için Neler Yapabilir?

- ✓ Siber zorbalıkla mücadelede hedef, yasaklayıcı önlemler yerine gençleri bilinçli kullanım ve içerik üretimine teşvik etmektir. Bu çerçevede ebeveynlere şunlar önerilmektedir;
- ✓ Bilgisayar, cep telefonu ve diğer teknolojik araçlar için uygun kullanma kuralları belirleyin. Örneğin çocuklarınıza, hangi siteleri ziyaret edebileceklerini, hangilerini onaylamadığınızı, açıkça belirtin.
- ✓ İnternet kullanımına ilişkin onaylamadığınız davranışları nedenleri ile birlikte açıklayın.
- ✓ Kuralların kolayca benimsenmesi için çocuğunuzun bu kurallara ilişkin itirazlarını ve onun nedenlerini de dinleyin. Bu kuralların belirlenmesine çocuklarınızı dahil etmek, bu kuralların benimsenmesini sağlamak adına önemlidir.
- ✓ Çocuklarınızın paylaşımlarını akıllıca yapmaları konusunda onlara yardımcı olun. Kendilerine ya da başkalarına zarar verebilecek paylaşımlardan kaçınmalarını söyleyin.
- ✓ Çocuklarınızı, paylaştıkları içeriğin kimler tarafından görüleceği konusunda yönlendirin. Tanımadıkları kişilerle sosyal ağlarda da olsa iletişime girmenin riskleri konusunda konuşun.

- ✓ Çocuklarınıza, şifrelerini kimseyle paylaşmamalarını söyleyin. Çünkü şifre paylaşmak onların kimlikleri ve aktiviteleri üzerindeki kontrollerinden ödün vermelerine neden olur. Siber zorbalık vakalarının bir kısmı, şifrelerin arkadaşlarla paylaşılmasından kaynaklanmaktadır.
- ✓ Okul sınırları içinde teknoloji kullanımıyla ilgili kuralların konulması ve uygulanması konusunda okul yönetimi ve öğretmenlerle iş birliği içinde olun.

Siber zorbalıkla etkin bir mücadele, Okul - Öğrenci - Aile üçgeninde gerçekleştirilebilir. Bu nedenle aile ve okul arasında iletişim ve eş güdüm sağlanması oldukça önemlidir.

Siber zorbalık konulu TÜBİTAK Projesinin sonuçlarına göre;

Araştırmaya katılan ortaokul öğrencilerine "siber zorbalığa maruz kalmaları durumunda ne yapacakları" sorulduğunda;

Öğrencilerin %41'i bu durumu, öncelikle arkadaşlarıyla paylaşacaklarını belirtmiştir.

"Ailelerine bildireceğini" söyleyenlerin oranı % 37'dir.

"Öğretmene söyleme" seçeneği ise %15 oranıyla son sıralarda yer almaktadır.

Siber Zorbalıkla Mücadelede Okul Yönetimi ve Öğretmenlerin Rolü

Eğitimciler öğrencilerin siber zorbalığa ilişkin farkındalık geliştirmesi konusunda önemli bir roledirler. Ancak son yıllara kadar internet kullanımının, öğrencilerin okul dışındaki faaliyetlerinden biri olarak görüldüğü ve konunun daha çok ebeveynlerin sorumluluğuna bırakıldığı gözlemlenmektedir.

Öğrencilerin siber zorbalık deneyimlerini okul personeli ile paylaşmalarını kolaylaştıracak adımlar atılmalıdır. Bunun için çocuk ve gençlerin internet kullanım hakkını benimseyen, yasaklayıcı değil bilinçli kullanımı teşvik eden bir anlayış geliştirilmelidir.

Okullarda siber zorbalıkla mücadelede aşağıdaki başlıkların hayata geçirilmesi önerilmektedir;

Farkındalık Yaratma

Siber zorbalığın okulda öğretmenler, öğrenciler ve aileler arasında açıkça tartışılabilir ortamlar hazırlanması,

Bu ortamlarda siber zorbalığın olumsuz sonuçlarının ve önleme yollarının tartışılması,

Öğrencilerin öncülüğünde farkındalığı arttırmaya yönelik çeşitli faaliyetler düzenlenmesi.

Ortak Anlayış Geliştirme

Okullarda siber zorbalığa yönelik ortak bir anlayış geliştirmek için öğretmenlerin, öğrencilerin ve velilerin katılımıyla siber zorbalıkla mücadele ilkelerinin belirlenmesi ve bu ilkelere bağlı hareket edilmesi,

Belirlenen kuralların siber zorbalığın faili ya da mağdurunun kim olduğuna ya da cinsiyetine bakılmaksızın tolerans gösterilmeden uygulanması.

Çocuklarımı Siber Zorbalıktan Korumak İçin Neler Yapabilirim?

- ✓ Çocuklarımın sosyal ağlardaki hesaplarına olan erişimlerini tanıdığım ve güvendiğim kişilerle sınırlayabilirim,
- ✓ Kullandıkları çevrimiçi platformların güvenliğine dikkat edebilir ve bu ayarları "güvenli" konumda tutmalarını sağlayabilirim,
- ✓ Sosyal ağlar gibi başkalarının erişimine açık ortamlarda çocuklarımın kişisel bilgilerini paylaşmadıklarından emin olabilirim,
- ✓ Hesaplarına ait şifrelerini arkadaşlarıyla bile paylaşmamalarını öğütleyebilirim, kaynağına güvenmedikleri iletileri açmamaları konusunda onları uyarabilirim,
- ✓ Yabancılardan gelen arkadaşlık tekliflerini kabul etmemeleri konusunda uyarılar yapabilirim,

- ✓ Öfkeliyken paylaşım yapmamalarını öğütleyebilirim,
- ✓ Başkasını da ilgilendiren bir içerik paylaşmadan önce o kişinin iznini almaları gerektiğini öğretebilirim,
- ✓ Birini rahatsız edecek türdeki paylaşımların yayılmasına aracılık etmemelerini öğretebilirim,
- ✓ Siber zorbalığa maruz kalırlarsa bu durumu en kısa zamanda bize söylemelerinin çok önemli olduğunu öğretebilirim,
- ✓ İnternete erişmenin onların hakkı olduğunu ama bu hakkı kullanırken başkalarının haklarını da gözetmeleri gerektiğini söyleyebilirim,
- ✓ Dijital dünyada attıkları her adımın, gerçek hayatta bir karşılığı olduğu uyarısını sık sık tekrarlayabilirim.

Dijital Ortamda Çocuklarımın Güvenliği İçin Hangi Önlemleri Alabilirim?

İnternet çağında yaşayan bireylerin dijital dünyaya uyum sağlayabilmesi, bu ortamın sağladığı olanaklardan güvenli bir biçimde yararlanabilmesi için çeşitli bilgi ve becerilere sahip olması gerekmektedir.

Dijital ortamın olanaklarından etkin biçimde yararlanabilme ve ortamdaki risklerle baş etme becerisi dijital okuryazarlık olarak adlandırılmaktadır. Bilişim çağında dijital okuryazarlık, neredeyse geleneksel okuryazarlık kadar gereklidir. Bu nedenle ailemiz ve öğretmenlerimizle iş birliği yaparak bu becerileri kazanmak ve geliştirmek için adımlar atmamız gerekir. Böylece bilinçli ve sorumlu dijital yurttaşlar haline gelebiliriz.

Dijital okuryazar bir ebeveyn olarak çocuklarımı internetin risklerinden korumak için şu adımları atabilirim;

- ✓ Bilgisayarlarına virüs ve casus yazılımları engelleyici programlar yüklemelerini sağlayabilir ve "Güvenlik Duvarı"nı etkin hale getirebilirim,

- ✓ Tanımadıkları kişi ve kurumlardan gelen mesaj ve eklenti dosyalarını virüs taramasından geçirmeden açmamaları konusunda uyarı yapabilirim,

- ✓ Güvenilir bilgi kaynaklarını seçmelerini söyleyebilir, interneti kendi gelişimeri için kullanmalarını sağlayabilirim,

- ✓ Çevrimiçi ortamdaki şifrelerini belirlerken herkesin kolayca tahmin edemeyeceği güçlü şifreler seçmeleri uyarısı yapabilirim,

- ✓ Çevrimiçi ortamda kendilerinin ya da aile bireylerinin kişisel bilgilerini paylaşmamaları uyarısı yapabilirim,

- ✓ İnternet ortamında bireylerin kişisel bilgilerini ele geçirmeye çalışmak, taciz ya da tehdit etmek gibi davranışların suç olduğunu öğretebilirim. Bu gibi durumlarda korkmadan bana gelmelerini öğütleyebilirim.

**SİBER
ZORBA
OLMA!**
#FARKINAVAR

SİBER
ZORBA
OLMA!
#FARKINAVAR

SAMSUNG

